

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četrť leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četrť leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 13. julija 1859.

Nova naprava za posle.

Ni sicer ob času, sedaj od novih naprav govoriti, kjer domovina in kraljestvo od toliko strani naše pomoči in podpore potrebuje; pa vendar mislimo, da tudi ni treba, da bi dobra beseda od njih popolnoma vtihnila. Zakaj, ni vselej na tem ležeče, da se to, kar se danes govori, že precej jutri stori; kakor tudi dobro seme, ki se danes v zemljo verže, ne prinese precej jutri ali pojuternem zaželjenega sadu.

Naš namen je tukaj le-ta: eno misel očitno na znanje dati, od ktere se nam zdi, da je dobra; in kratek opominj storiti, kateri bi, znabiti vendar tu ali tam utegnil kako pazno uho zadeti, in ob svojem času k dobremu djanju dozoriti. Tudi ne mislimo pri naši napravi takega nje ustanovljenja priporočevati, da bi bilo od vseh plati, od premožnih in nepremožnih skupaj zbirati in skladati treba (ker vemo, da so od vednih prošnja in dajanja lahko že ljudem ušesa in roke utrudene), ampak le to želimo, da bi naša beseda do taciñ ljudoljubov prišla, ktere je Bog s posebno obilnim premoženjem obdaroval, in ktere je volja in so v stanu, ali že v življenji, ali saj po smerti za takošno ljudoljubno napravo ali štiftengo, ki jo tukaj priporočiti hočemo, veliko podariti. Le na take premožne in velikodušne dobrotnike je naše zaupanje pri ti napravi operto. In če bi tudi en sam zmed takih v stanu bil, to celo napravo, od ktere govorimo, uterditi, kakor nas dosti plemenitih zgledov naših rojakov uči: toliko lažje bi se to smelo upati, če bi se jih več takih skupaj sklenilo, in si k temu namenu roko podalo! — Zraven tega tudi še moremo z veseljem naprej povedati, da bi ta naprava po naši misli, po tem ko bi enkrat ustanovljena bila, ne potrebovala več ptuje pomoči, ampak na svojih lastnih nogah stati in s svojo lastno močjo se obdržati zamogla.

Pa v čim naj bi obstala ta naprava? bo bravec prašal.

Da v kratkem odgovorimo: v učilnici ali šoli, kjer bi posli, zlasti ženskega spola, svojemu prihodnjemu stanu primerjen nauk, in zraven tega tudi prebivališče in hrano zastonj prejeli. Tudi pravica prihodnjega nadzirstva ali čuječnosti nad posli v službi in pomoč dobrega sveta itd. bi se dala s to preskerbo skleniti. — Vendar moramo precej od konca opomniti, da bi se ta naprava le tadaj z upanjem veči sadu in z manji stroški upeljati zamogla, če bi jo mile sestre, s kterih društvom je sedaj naše mesto obdarovano, s svojim samostanom skleniti in v svojo skerb in vladanje vzeti blagovolile.

Kako dobrotna in koristna bi bila ta naprava za posle in gospodarje, mislimo, da nam ni treba veliko skazovati. Saj vsak dan slišimo, kako težko je dober posel dobiti, kateri bi bil v vseh svojih delih zadosti zučen in zurjen: tako, da bi jih tudi sam po svoji umetnosti zadosti natanko in previdno in brez vednih pomot in pomanjkanj opravljati vedil. Kako malo se jih zlasti med keršencami, ki iz kmetov pridejo, najde, ktere bi se bile pred, preden so v službo stopile, po redu kuhati ali šivati učile! Le to, kar so sém ter tje vidile in si tako lekoč memo gredé in po verhu zamercale, je vsa njih vednost. — Od tod pride, da

je cló pri vsakdanjih delih tolikrat vse pomanjklivo ali napek storjeno; pri posebnih pak, ki večí vednost ali pripravnost terjajo, si brez ptujega vladanja cló pomagati ne vejo. — Koliko škode in nevolje se iz take neumetnosti in nepripravnosti za gospodarje in gospodinje, in koliko žalosti in obupnosti za posle same izhaja, se lahko vidi.

Kako dobro in stanovitno pak bi bilo od vseh plati pomagano, ko bi takošni posli priložnost dobili, preden v službo stopijo, svojem prihodnjim delom primerjen nauk prejeti! — Zakaj v pričevanje resnice in v čast našim poslom se more reči, da njih nezmožnost in neustrežnost, saj sploh, ne izhaja iz pomanjkanja dobre volje in prizadenljivosti, ampak večidel le iz nevednosti in pomanjkanja poprejnega poduka. Med deset ženskimi posli se bo morebiti komaj eden najdel, pri kterem bi bil vzrok pomanjkljivosti drugod, kakor v nevednosti in nezučenosti iskati. Da bi pa taki posli, preden v službo stopijo, sami za potrebni poduk skerbili, se vsplah zavolj njih velike revšine ne more tirjati. Zakaj, ktere se iz kmetov v mestno službo namenijo, pridejo večidel tako ubožne in brez vsega premoženja v mesto, da se (z malimi snemki) tudi nektare tedne niso v stanu same preživiti, če jim kaka posebna pomoč od drugod ne doide. — Slišali smo nektare lepe zglede take pomoči, kateri so nas v serce ginili, namreč: da se med ubožnimi keršencami samimi najdejo nektare tako dobrega in usmiljenega serca, da takim sirotam iz svojega lastnega terdega zaslužka, ali, kar pri drugih sprositi morejo, pomagajo, in jih tako dolgo preživé, dokler se jim kaka služba ne nameri. Imena takih blagih duš, ki so tako unete od ljubezni do bližnjega, ktera je edino gotovo znamenje prave keršanske pobožnosti ali čednosti; umes naj bo to rečeno: so gotovo zapisane v bukvah življenja. Luk. 10, 20.

Kakošno zaželjeno pribežališe bi se tedaj takim sirotam, ki se v službo namenijo, in nič pomoči in poduka nimajo, odperlo: ko bi se ta naprava, od ktere govorimo, ustanovila in v kateri bi one ne le stanovanje in živež zastonj dobivale, temuč tudi za svojo prihodnjo službo tako potrebni in koristni nauk po redu prejemati zamogle!

Kolikanj bogateje bi bila ta naprava osnovana in uterjena; tolikanj več učenk bi se moglo va-njo dovzeti, in tolikanj daljši in popolnši bi mogel tudi nauk biti, kateri bi se jim tukaj dajal! Če bi bila tedaj naprava dosti premožna, in število učenk obilniši — postavimo blizo 20 — bi utegnil nauk ne le nektare mesce, ampak tudi dalj časa, morebiti celo leto, ali še dalje terpeti, in se ne le na kuho in šivanje, in navadne domače dela, temuč tudi na druge poslom potrebne ali koristne znanja, postavimo branje, pisanje, rajtanje in zlasti tudi na podučenje v posebnih keršanskih dolžnostih poslov i. t. d. raztegniti. — Kakošna neprecenjena dobrota bi bilo to za uboge posle; in kako velika tudi za njih prihodnje gospodarje in gospodinje, ne le v mestu, ampak tudi na deželi! — Zakaj po ti poti bi oni najlepšo priložnost dobili, ne le hitro za dobre in popolnoma zučene posle zvediti

temuč si jih tudi pri njih vladnicah ali učenicah prav po svojih željah in potrebah odbrati.

Verh vsega tega bi ta naprava, če bi ne bila posebno bogato osnovana, se zamogla tudi, kakor smo že od konca spomnili, po tem ko bi bila enkrat upeljana, sama obdržati in ohraniti. To bi se zgodilo, če bi se s pomočjo učenic in prizadevo učenk, po šegi gostivnic, kuha hrane ali jedil za ptuje, napravljala, in postavimo dvojno omizje ali dvojna gostija ustanovila, namreč: ena za bolj proste, druga posebita za bolj razločne, ali take, kateri bolj zbrane jedila žele. Ker bi se pri taki gostiji lahko previdnost in skerb imela, da bi vse dobro in čedno, in kar je mogoče, tudi dober kup napravljeno bilo, bi se število gostov, tako nižjih kakor višjih, gotovo kmalo množiti začelo. — Tako bi učenke priložnost dobile, se ne le v kuhi in postregi obilniše zuriti, temuč tudi napravo s svojo lastno prizadevo in pridnostjo obdržati ali v bolji stan pripraviti. — Sicer pa se samo po sebi zastopi, da bi se ta gostija, če bi bila morebiti naprava ali precej od konca ali pozneje obilniši obdarovana, lahko zmanjšala ali pa celo opustila.

Če vse dosedaj rečeno ob enem v spregled vzamemo, se nam zdi, da bi bila ta naprava ne le za revne posle in vès služivni stan, temuč tudi sploh za gospodarje in gospodinje, in po njih, za cele družine tako dobrotna, ljudoljubna in koristna, da skoro ne dvomimo, da kakor hitro bi bila ona v kakem mestu, zlasti pod vladijo milih sester, upeljana, bi kmalo tudi na drugih krajih, in na zadnje morebiti sploh posnemanje našla. *)

Če se torej najde med nami kak tak premožen in velikodušen dobrotnik, ali več njemu enakih, kateri bi bili v stanu in pripravljeni, to napravo v življenje upeljati in utrditi: naj prepričani bojo, da bi si ne mogli z nobeno še tako pobožno štiftengo ali oskerbo večjega zaslužnja pred Bogom in ljudmi pridobiti, kakor z uterjenjem te tolikanj ljudoljubne in blagra polne naprave; in da, ako se to z njih darljivostjo in gorečnostjo zgodi, se bodo za-nje dan na dan roke hvaležnih sirot proti nebu vzdigovale, k tronu Tistega, kateri je rekel: *Luk. 16, 9.* Storite si prijatle z goljufivim (ne pravim, ne resničnim) bogastvom, da, kadar obnemagate, vas uzamejo v večne prebivaljša (za vas nebesa sprosijo), — in kateri sodni dan poreče: *Mat. 25, 40.* Resnično vam povem, kar ste komu izmed mojih najmanjših bratov storili, to ste meni storili.

J. P. kor.

Gospodarske skušnje.

(Tiste, ki so letos „sibirski dežen“ ali „sibirski beršt“ — sibirisches Heilkraut — sejali), pa so obupali, da bode ž njim kaj, ker še ni iz zemlje pribodel, opominja zagrebški „Gosp. list“, da — kakor smo tudi mi pri prvem naznanilu te rastline povedali — sibirski dežen se še le v drugem letu prikaže, tedaj letos sejani še le prihodnje leto cvetel bode. Pri tej priliki dostavlja „Gosp. list“, da zatega voljo je najbolje ga sejati gosto na kako gredo, drugo leto pa ga presaditi na mesto, kjer ima ostati.

(Kako si more gospodar dobro molzno kravo zrediti?) Res je, da telica mora že po materi to lastnost na svet prinesiti, in da stari prigovor: „krava pri gobcu molze“ je še zmiraj veljaven. Al še nekaj je, kar pomaga, da se dobra molzna krava napravi. In to je, da se krava po prvem teletu, kolikor dolgo je mogoče, molze. Zakaj skušnje učé, da kadar je krava pervikrat

jenjala molsti, ravno tisti čas jenuje tudi drugekrati. Če je namreč gospodar kravo po prvem teletu jenjal v 5. mesecu molsti, bo prišla tudi pri drugih teletih v tem času ob mleko. Naj se tedaj krave po prvem teletu molzejo saj do 9. mesca, če tudi celó malo mleka imajo, zraven pa naj se dobro kermijo (futrajo): to je gotov pomoček, si napraviti krave, ktere dolgo molzejo.

(Ali je bolje z beljakom ali ribjem klejem (Hausenblase) vino čistiti?) V „vinskih novicah“ „Weinzeitung“ od 28. februarja letošnjega leta se piše, da je beljak za vino čistiti bolji od ribjega kleja. — Gospod Mandel iz Köttingbruna pa pravi: Po mojih skušnjah je beljak za čistenje černih vin res neizrečeno dober; za bele pa ne tako, ker pri belih vinih ne gré čistenje z beljakom tako hitro od rok kakor pri černih, in ravno pri belih vinih se mi je čedni ribji klej dosti bolje obnesel. Zato priporočam beljak le za černe vina čistiti. Slabi duh, ki bi se ga znalo vino po čistenji nečednega ribjega kleja navzeti, se lahko odverne, ako se vino čisti s čednim ali čišenim ribjim klejem; če bi pa vino pri vsem tem dišalo, se mu duh odpravi, če se v drugo čedno posodo pretoči.

Živinozdravilska skušnja.

(Driska žebetom, teletom in drugi mladi živini se ozdravi, ako izvira iz skisanega želodeca), če se v rumenjak enega jajca tako dolgo krede sterže, dokler se iz obojega skupaj osvalk napravi, kateri se naenkrat bolnemu živinčetu noter dá. Če driska ne jenja, se dvakrat in trikrat to stori. Kreda poserka v želodecu kislino, ktera ga draži in drisko napravi, kar se spozná iz kislega smradú redkega blata, ki pogostoma od živinčeta pride. Se vé da je v tem tudi treba včasih klajo premeniti.

Naturoznanske reči.

Tudi miši na polji nam kažejo, kako potrebno je, da je gospodar v raznih rečéh podučen in da pozná naturo zlasti tistih žival, ki so mu v prid ali pa v škodo.

Poljska miš je silno plodna žival; ona ima od mesca majnika do kimovca vsacih 5 tednov po 12 mladih. Postavimo pa, da vsaka jih ima le 40 vsako poletje, in da so polovica njih one, in da vsaka izmed njih ima le po 8 mladih, tedaj morete 2 miši na leto 200 mladih zarediti, po katerih se v drugem letu 10 do 15,000 mladih miš zaredi, če jim je le zima po godu. Prof. Seunis v Hildesheimu še celó terdi, da se par miš v enem letu na 25,000 pomnoži.

Iz tega se vidi, koliko miš zatré tisti gospodar, kateri spomladi le eno miš pokončá. Ta silna rodovitnost pa mu tudi kaže, kako potrebno je njih pokončevanje. S poljskimi miši je skor tako kakor s kebre ali hrošci; — res je, da tudi s pridnim pokončevanjem ne moremo tem škodljivcom popolnoma v okom priti, — al bolje je vendar, če nam jih le 1000 škodo dela kakor če jih je 10,000 ali 20,000. 1 tat nam manj vzame kakor če jih pride 10. Ta rajtenga je pač lahka, pa vsi tisti naši gospodarji je ne zapopadejo, kateri pravijo: kaj pomaga kebre loviti ali miši pokončevati, saj ni moč vsem kos biti!

Star biti pa vendar mlad ostati — kako to?

Nobeden ni rad star; vendar jih je malo, kateri si kaj prizadevajo za to, da bi mladi ostali. Sploh se tudi misli, da to celó ni mogoče. Da je pa ta misel napak misel, nas skušnja učí: pogledjmo le take starčke, ki so celi čas svojega življenja v vseh rečéh zmerno živeli, — kako krepki, nagli, zdravi in veseli so še! Al kako malo je takih ljudi, kateri ob pravem času mislijo na to. Dokler človek starosti ne čuti, dokler so mu noge lahke, glava bistra, želodec priden, — se ne enkrat ne spomni, da

*) Še le po tem, ko je bilo to pisanje sklenjeno, smo slišali, da se najdejo že na nekterih krajih, kakor na Dunaji itd. nekakošne oskerbe za posle. Kolikanj pa da so one le-ti zgorej priporočevani napravi enake ali morebiti bolje, se bo lahko zvedilo, kakor hitro se pokaže kako upanje, da bi se ta naprava tudi pri nas ustanoviti zamogla. Pis.